

ROLA KORUPCJI W DZIAŁALNOŚCI ZORGANIZOWANYCH GRUP PRZESTĘPCZYCH

KATARZYNA LASKOWSKA¹

Rozpoczynając rozważania należy stwierdzić, że przestępczość zorganizowana ma pewien udział w życiu państwa. Jak pokazują ponaddwudziestoletnie doświadczenia związane z jej funkcjonowaniem w Polsce, działa ona zazwyczaj łagodnie – po cichu korodując gospodarkę i politykę, przynosząc realne straty, osłabiając struktury państwa oraz podważając jego autorytet. Jeden ze sposobów osiągania tych celów stanowi korupcja. Założeniem niniejszego opracowania jest ukazanie jej roli w działalności zorganizowanych grup przestępczych.

Należy zauważyć, że związki korupcyjne przedstawicieli grup przestępczych ze sferami władzy mogą kształtować się różnorodnie. Np. struktury te nie muszą posiadać takich powiązań, a nawet mogą unikać kontaktów z władzą. W innych przypadkach owe relacje mogą być słabe (jednostronne, wykorzystywane sporadycznie) lub dobre (słabe kontakty obustronne, przejawiające się głównie w związkach grup z bankowcami, adwokatami), a nawet bardzo dobre (dwustronne z administracją publiczną i politykami, dzięki którym grupy uczestniczą w legalnej gospodarce).²

Niepokojące jest, że w ostatnich latach zauważalna jest tendencja przeznaczania przez grupy przestępcze coraz większych środków finansowych na korumpowanie. Odbywa się to niejednokrotnie pod przy-

- 1 Zakład Prawa Karnego i Kryminologii, Katedra Prawa Karnego, Wydział Prawa, Uniwersytet w Białymstoku.
- 2 M. Skowroński, Zjawisko korupcji jako element przestępczości zorganizowanej, „Biuletyn CE UW” 1999, nr 3–4, s. 3–4.

krywką darowizn, ofiar na działalność społeczną lub charytatywną w celu uzyskania „przychylności lokalnych władz i środowisk”.³ Coraz częściej mechanizmy korupcji przybierają postać zorganizowanych działań przestępczych.⁴

1. Środowiska szczególnie narażone na zachowania o charakterze korupcyjnym ze strony zorganizowanych grup przestępczych

Jak wynika z raportów Centralnego Biura Antykorupcyjnego⁵ i Policji⁶ oraz z rezultatów badań naukowych,⁷ środowiska najbardziej zagrożone skorumpowaniem przez grupy przestępcze stanowią: organy ścigania (funkcjonariusze Policji, Straży Granicznej, Służby Celnej, prokuratorzy) i wymiaru sprawiedliwości (sędziowie, funkcjonariusze Służby Więziennej) oraz urzędy państwowe różnych szczebli (pracownicy administracji państwowej i samorządowej). Pozostają one w szczególnym zainteresowaniu zorganizowanych struktur przestępczych.

Należy podkreślić, że ukształtowanie powiązań korupcyjnych z niektórymi organami władzy nastąpiło wiele lat temu – w Polsce socjalistycznej. Dotyczyło to, przede wszystkim, funkcjonariuszy milicji skorumpowanych przez handlarzy walutą i sutenerów. Owe relacje w ówczesnych warunkach gwarantowały bezpieczne uprawianie procedury. Podobnie jest współcześnie, z tym że katalog zachowań skorumpowanych policjantów uległ rozszerzeniu, zmianie uległy też mechanizmy zjawiska. Grupy przestępcze dysponują dziś znacznie poważniejszymi możliwościami „konceptyjnego i finansowego korumpowania policjantów”.⁸

3 T. Safjański, Zarys systemu zwalczania i zapobiegania korupcji w Polsce, „Przegląd Policyjny” 2004, nr 1–2, s. 231.

4 Raport o stanie bezpieczeństwa państwa, MSWiA, Warszawa 2000, s. 54.

5 Mapa korupcji. Stan korupcji w Polsce na podstawie danych statystycznych przekazanych przez służby i organy państwowe za lata 2004–2009, CBA, Warszawa 2010, s. 9–10.

6 Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2010 r., MSWiA, Warszawa 2011, s. 208; Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2011 r., MSW, Warszawa 2012, s. 98.

7 Z. Rau, Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie, Kraków 2002, s. 208.

8 M. Działoszyński, R. Szymborski, J. Wójcik, Korupcja i inne zjawiska przestępcze w polskiej Policji z perspektywy funkcjonowania Biura Spraw Wewnętrznych, (w:) A. Szymaniak, W. Ciepela (red.), Policja w Polsce. Stan obecny i perspektywy, t. I, Poznań 2007, s. 262.

Obecnie współpraca funkcjonariuszy Policji z przestępcami w oparciu o związki korupcyjne polega najczęściej na:

- przekazywaniu tajnych informacji, które umożliwiają unikanie odpowiedzialności karnej;
- ostrzeganiu o planowanych zasadzkach i przeszukaniach, a także na ujawnianiu treści zeznań świadków;
- wydawaniu przestępcom pozwoleń na posiadanie prywatnej broni;
- organizowaniu fizycznej ochrony przestępcom;
- odstąpieniu od zatrzymania osoby poszukiwanej;
- przyjmowaniu prowizji od sprzedaży narkotyków na określonym terenie;
- ochronie magazynów z przemyconym towarem lub jego transportu;
- kradzieży i przekazywaniu grupom wyposażenia policyjnego;
- pomocnictwie w czerpaniu korzyści z cudzego nierządu;
- typowaniu i korumpowaniu kolejnych policjantów;
- rejestrowaniu „zaprzyjaźnionych” przestępców jako osobowe źródła informacji.⁹

Natomiast nielegalne zachowania skorumpowanych funkcjonariuszy Straży Granicznej najczęściej występują:

- podczas kontroli paszportowej na granicy poprzez: odstąpienie od czynności służbowych, zezwolenie na przekroczenie polskiej granicy osobie wbrew przepisom prawa (przy tzw. przerzucie ludzi), poświadczenie nieprawdy w dokumentach;

9 M. Łajtar, Korupcja w Policji, (w:) J. Kurczewski, B. Łaciak (red.), Korupcja w życiu społecznym, Warszawa 2000, s. 100–102; M. Działoszyński, R. Szyborski, J. Wójcik, Korupcja i inne zjawiska przestępcze w polskiej Policji z perspektywy funkcjonowania Biura Spraw Wewnętrznych, (w:) A. Szymaniak, W. Ciepela (red.), *op. cit.*, s. 268; B. Hołyst, Socjologia kryminalistyczna, Warszawa 2007, s. 362; M. Działoszyński, J. Wójcik, Zapobieganie i zwalczanie przestępczości w Policji na przykładzie działalności Biura Spraw Wewnętrznych Komendy Głównej Policji, (w:) L. Paprzycki, Z. Rau (red.), Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Nowoczesne technologie i praca operacyjna, Warszawa 2009, s. 311.

- podczas kontroli pojazdów i towarów poprzez: zezwolenie na wjazd samochodu pochodzącego z kradzieży lub bez odpowiednich zezwoleń lub niesprawnych, niedokonanie kontroli celnej umożliwiające przewóz przez granice państwa określonych towarów (np. alkoholu, papierosów), umożliwienie przekroczenia granicy towarom i ludziom bez niezbędnych dokumentów, odstąpienie od ukarania przewoźnika naruszającego przepisy ustawy o transporcie drogowym;
- w trakcie działań operacyjnych w głębi kraju obejmujących kontrolę drogową osób i pojazdów w strefie nadgranicznej, kontrolę legalności pobytu cudzoziemców, legalizowanie pobytu cudzoziemcom, kontrolę bazarów i nielegalnych noclegowni oraz hurtowni;
- w związku z funkcjonowaniem oddziału: w zakresie logistyki i zabezpieczenia, zamówień publicznych i przetargów, systemu naboru do SG itd.¹⁰

Z kolei celnicy, w związku z przyjęciem korzyści majątkowych lub osobistych, najczęściej dopuszczają się:

- przekroczenia swych uprawnień lub niedopełnienia obowiązków;
- poplecznictwa;
- podrabiania lub przerabiania dokumentów;
- wystawiania dokumentów poświadczających nieprawdę;

10 P. Kozłowski, Program profilaktyki i przeciwdziałania zjawisku korupcji w Straży Granicznej – główne cele i zamierzenia, „Problemy Ochrony Granic” 2007, nr 37, s. 71–72 za: K. Jacewicz, Pakiet edukacyjny dla trenerów z Placówek SG. Obszary zagrożone korupcją w Straży Granicznej, Koszalin 2006; I. Wilk, Zwalczenie zorganizowanej przestępczości granicznej. Rola Straży Granicznej w perspektywie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, „Biuletyn CE UW” 1999, nr 3–4, s. 83; A. Borek, Korupcja w kontekście przestępczości zorganizowanej, „Biuletyn CE UW” 1999, nr 3–4, s. 116; M. Werner–Kaszubska, Współczesne problemy walki z korupcją na przykładzie Straży Granicznej, „Problemy Ochrony Granic” 2009, nr 42, s. 124–127; M. Stempkowski, Doświadczenia Straży Granicznej w przeciwdziałaniu i zwalczaniu zjawisk patologicznych wewnątrz formacji, (w:) Z. Bielecki, J. Szafranski (red.), Zwalczenie przestępczości korupcyjnej w Polsce. Materiały pokonferencyjne, Szczepno 2007, s. 373–376.

- umożliwienia przekraczania granicy bez wymaganego zezwolenia.¹¹

Skorumpowani funkcjonariusze, dążąc do realizacji złożonych obietnic, organizują na przejściu granicznym tzw. bramki. System ów polega na współpracy większości członków zmiany podczas służby w celu odpowiedniego przeprowadzenia kontroli celnej określonych osób lub towarów.¹²

Jeśli chodzi o kolejną omawianą grupę zawodową – sędziów i prokuratorów, to należy stwierdzić, że istnieją problemy ze wskazaniem zakresu jej skorumpowania przez zorganizowanych przestępców. Często pozostaje on wyłącznie w sferze domysłów i podejrzeń. Natomiast można przyjąć, że decyzje skorumpowanych sędziów dotyczyć mogą wydawania korzystnych rozstrzygnięć w zakresie wyroku czy wykonania kary.¹³

Problem korupcji dotyczy też funkcjonariuszy Służby Więziennej. Za korzyści przekazują oni korespondencję i informacje, wnoszą na teren placówki środki odurzające, telefony komórkowe oraz umożliwiają nielegalne kontakty w innej formie.¹⁴

- 11 Ocena działania prawa i polityki antykorupcyjnej państwa oraz ocena stanu korupcji w administracji publicznej. Opracowano w Biurze Dyrektora Generalnego MSWiA, Warszawa 1999, s. 14; A. Borek, Korupcja w kontekście przestępczości zorganizowanej, „Biuletyn CE UW” 1999, nr 3–4, s. 116–117; J. Gołębiowski, Przestępczość zorganizowana w Polsce z perspektywy Centralnego Biura Śledczego, (w:) E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm. W ujęciu praktycznym, Kraków 2005, s.197; W. Czyżowicz, Z. Jańczyk, R. Makowski, Zarządzanie ryzykiem w systemie obsługi celno–podatkowej, Warszawa 2005, s. 125; G. Mosiej, Korupcja w polskim systemie celnym, „Wspólnoty Europejskie” 2007, nr 1, s. 17–20;
- 12 W. Mądrzejowski, Środowiska zagrożone korupcją ze strony grup przestępczych, „Przegląd Policyjny” 2007, nr 1, s. 73.
- 13 M. Laskowski, Korupcja w polskich sądach powszechnych – zagrożenia i fakty, (w:) E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana..., s. 382–383; A. Wesołowska, Korupcja w wymiarze sprawiedliwości – symptomy i kulisy, (w:) E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana..., s. 707; W. Mądrzejowski, Środowiska zagrożone..., s. 77.
- 14 Zagrożenia ze strony członków zorganizowanych grup przestępczych w zakładach karnych i aresztach śledczych – współdziałanie Służby Więziennej, sądów, prokuratur i Policji. Materiały z konferencji nt.: „Przestępczość zorganizowana – nowe wyzwania dla Służby Więziennej”, Popowo 18–19.06.2002 r., s. 9 (materiały niepublikowane); W. Kowalski, Zagrożenia ze strony przestępczości zorganizowanej dla organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, ze szczególnym uwzględnieniem Służby Więziennej, (w:) B. Hołyst, W. Ambrozik, P. Stępiak (red.), Więziennictwo. Nowe wyzwania, Warszawa–Poznań–Kalisz 2001, s. 471; W. Kowalski, Drapieżne szpony korupcji, „Forum Penitencjarne” 2004, nr 11, s. 17.

Z informacji Centralnego Biura Śledczego wynika, że korumpowani są także pracownicy aparatu kontroli skarbowej na różnych szczeblach, w tym urzędów skarbowych, Ministerstwa Finansów, którzy podejmują korzystne decyzje podatkowe na rzecz określonych podmiotów.¹⁵ Ponadto dochodzi do sprzedajności urzędników bezpośrednio prowadzących czynności kontrolne, polegającej na odstąpieniu od właściwego wykonywania czynności służbowych w zamian za korzyści majątkowe lub osobiste, do wyłączenia spod kontroli skarbowej określonych grup podmiotów dokonywanego przez decydentów planujących i zlecających kontrolę w zamian za korzyści, do udostępniania podmiotom nieuprawnionym informacji uzyskanych w toku wykonywania czynności służbowych.¹⁶

Korupcja występuje też w administracji samorządowej. Grupy przestępcze podczas kampanii wyborczej ułatwiają określonym osobom zajęcie odpowiednich stanowisk, za co w przyszłości oczekują wdzięczności. W ten sposób wpływają na urzędników i ich kontrolują.¹⁷ Ustalono, że skorumpowani pracownicy samorządowi niejednokrotnie umożliwiali pozytywne rozstrzygnięcia w zakresie przetargów na roboty publiczne oraz przejmowanie lokali mieszkalnych.¹⁸

Należy też wspomnieć o pracownikach służby zdrowia wykorzystywanych przez zorganizowane grupy przestępcze do wydawania fikcyjnej dokumentacji lekarskiej.¹⁹

Z powyższych informacji wynika, że zachowania skorumpowanych urzędników i funkcjonariuszy organów państwowych wyczerpują najczęściej znamiona takich przestępstw, jak: przekroczenie uprawnień, niedopełnienie obowiązków służbowych, ujawnienie tajemnicy służbowej lub państwowej czy fałszowanie dokumentów. Polegają też na współudziale w popełnieniu przestępstw o charakterze kryminalnym

15 B. Hołyst, *Współczesne problemy przestępczości zorganizowanej w Polsce*, (w:) B. Państwa–Wojciechowska (red.), *Człowiek w obliczu prawa*, Kraków 2008, s. 255.

16 *Ocena działania prawa i polityki antykorupcyjnej państwa oraz ocena stanu korupcji w administracji publicznej*. Opracowano w Biurze Dyrektora Generalnego MSWiA, Warszawa 1999, s.14.

17 J. Markowski, *Korupcja w obszarze działalności samorządu terytorialnego*, (w:) Z. Bielecki, J. Szafrński (red.), *op. cit.*, s. 190.

18 B. Hołyst, *Współczesne problemy...*, s. 255.

19 *Krajowy Program przeciwdziałania i zwalczania przestępczości zorganizowanej na lata 2012–2016*, MSWiA, Warszawa (brak daty w dokumencie), s. 45, www.msw.gov.pl

i gospodarczym. Przyjmowane przez nich korzyści mają wymiar materialny i niematerialny.

2. Przyczyny i cele korumpowania poszczególnych środowisk przez zorganizowane grupy przestępcze

Należy zauważyć, że narażeni na propozycje korupcyjne są ci funkcjonariusze, którzy dysponują określoną, istotną wiedzą dla przedstawicieli zorganizowanego świata przestępczego. I tak, w przypadku funkcjonariuszy Policji pozostają oni w zainteresowaniu przestępców głównie ze względu na dostęp do informacji o działaniach tej służby, podejmowanych przeciwko grupom. Najbardziej narażeni są w szczególności: funkcjonariusze CBS, analitycy mający dostęp do baz danych i rejestrów policyjnych, funkcjonariusze pionów śledczych i kryminalnych posiadający wiedzę o działaniach operacyjnych, dochodzeniowych oraz śledczych wobec grup przestępczych.²⁰

Kontaktów z funkcjonariuszami Straży Granicznej i Służby Celnej zorganizowani przestępcy poszukują w celu uzyskania od nich informacji o systemie ochrony granicy państwowej, danych o organizacji służby na granicy, sposobie dokonywania kontroli osób i towarów, w tym samochodów, narkotyków, broni, dzieł sztuki,²¹ alkoholu, papierosów.²² Informacje te posłużą do dokonania określonego przestępstwa, np. przemytu towaru czy przerzutu ludzi. Zatem funkcjonariusze ci narażeni są najbardziej ze względu na pracę na granicy polskiej, leżącej na trasie wielu szlaków przerzutowych ludzi i przemytniczych towarów.

Z kolei, na innym etapie, będącym następstwem prowadzonej nielegalnej działalności przez przestępców – w areszcie śledczym lub zakładzie karnym – poprzez korupcję wśród funkcjonariuszy Służby Więziennej dążą oni do stworzenia lepszych warunków odbywania kary, uzyskania wcześniejszego zwolnienia z aresztu lub zakładu karnego,

20 W. Mądrzejowski, *Środowiska zagrożone...*, s. 75.

21 W. Pływaczewski, *Symptomy zagrożeń korupcyjnych na rynku dzieł sztuki*, „Przegląd Policyjny” 2007, nr 3, s. 14.

22 J. Szczerba, *Problematyka korupcji instytucji publicznych z uwzględnieniem funkcjonariuszy Straży Granicznej*, (w:) A. Tkacz (red.), *Integracja RP z Unią Europejską. Zadania Straży Granicznej*. Materiały z konferencji, Kętrzyn 2000, s. 151.

umożliwienia prowadzenia działalności przestępczej na terenie zakładu.²³

Przestępcy doskonale przygotowują się do skorumpowania funkcjonariuszy. W strukturach grup powołują nawet specjalne komórki, których zadaniem jest rozpoznanie podatności konkretnych osób na korupcję. W tym celu ustalają ich sytuację materialną, rodzinną, słabości, nawyki,²⁴ proponują zakup towarów po atrakcyjnej cenie, a jeśli to nie poskutkuje, przygotowują materiały ich kompromitujące.²⁵ Wobec funkcjonariuszy odmawiających przyjęcia łapówek stosują groźby i zastraszanie, a także terror fizyczny i psychiczny oraz szantaż wobec członków rodziny.²⁶

Oprócz oddziaływania bezpośredniego przestępcy prowadzą swe działania w sposób systemowy, stopniowo osaczając funkcjonariusza. Wybierają do tego funkcjonariuszy o krótkim stażu służby, mało odpornych na wywoływaną presję i propozycje z ich strony. Np. w zakładach karnych najbardziej zagrożeni są oddziałowi, wychowawcy i pracownicy więziennej służby zdrowia.²⁷

Określenie skali udziału funkcjonariuszy państwowych w korupcyjnym procederze jest niemożliwe, aczkolwiek istnienie problemu potwierdzają również oni sami. Np. badania przeprowadzone wśród

- 23 Zagrożenia ze strony przestępczości zorganizowanej dla funkcjonariuszy Służby Więziennej i pracowników więziennictwa oraz ich rodzin, sposoby zapobiegania im oraz oczekiwania w zakresie współpracy w tej dziedzinie z innymi organami państwowymi. Materiały z konferencji nt.: „Przestępczość zorganizowana – nowe wyzwania dla Służby Więziennej”, Popowo 18–19.06.2002 r., s. 21, 29–30 (materiały niepublikowane).
- 24 A. Majewski, Zagrożenia ze strony przestępczości zorganizowanej dla funkcjonariuszy Służby Więziennej i pracowników więziennictwa oraz ich rodzin, sposobów zapobiegania im oraz oczekiwań w zakresie współpracy w tej dziedzinie z innymi organami państwowymi. Materiały z konferencji nt.: „Przestępczość zorganizowana – nowe wyzwania dla Służby Więziennej”, Popowo 18–19.06.2002 r., s. 6 (materiały niepublikowane); W. Kowalski, Korupcja w Służbie Więziennej w świetle doświadczeń lat 1995–2004, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2004, nr 3, s. 29–41; M. Enerlich, Korupcja w Policji w świetle badań, (w:) Z. Bielecki, M. Zajder (red.), Korupcja. Materiały pokonferencyjne, Szczytno 2004, s. 64.
- 25 W. Mądrzejowski, Środowiska zagrożone..., s. 75.
- 26 J. Szczerba, Problematyka korupcji instytucji publicznych z uwzględnieniem funkcjonariuszy Straży Granicznej, (w:) A. Tkacz (red.), *op. cit.*, s. 151.
- 27 Zagrożenia ze strony członków zorganizowanych grup przestępczych w zakładach karnych i aresztach śledczych – współdziałanie Służby Więziennej, sądów, prokuratur i Policji. Materiały z konferencji nt.: „Przestępczość zorganizowana – nowe wyzwania dla Służby Więziennej”, Popowo 18–19.06.2002 r., s. 9 (materiały niepublikowane); W. Kowalski, Zagrożenia ze strony przestępczości..., s. 471; J. Pomiankiewicz, Członkowie zorganizowanych grup przestępczych w aresztach śledczych i zakładach karnych – zagrożenia dla Służby Więziennej i podejmowane przeciwdziałania, (w:) L. Paprzycki, Z. Rau (red.), *op. cit.*, s. 702.

funkcjonariuszy Straży Granicznej w latach 2001–2006 ukazały, że przestępstwa korupcyjne stanowią ok. 83% liczby wszystkich ujawnionych przestępstw pełnionych przez funkcjonariuszy tej formacji.²⁸ Problem należy zatem uznać za poważny, pamiętając przy tym, że dopóki służba na granicy, będzie realizować pragnienie łatwego zarobkowania czy dążenia do czerpania dodatkowych zysków materialnych z pracy w formacji,²⁹ dopóty przestępcy, w tym zorganizowani, będą mogli skutecznie wpływać na ich działania.

Jak wynika z przedstawionych informacji, grupy przestępcze dysponujące ogromnymi środkami finansowymi wykorzystują korupcję jako sposób uzyskiwania informacji, minimalizacji ryzyka, prania pieniędzy, zdobywania wiedzy o decyzjach politycznych i gospodarczych, czyli wywierania wpływów.³⁰ Zatem przestępcy traktują korupcję jako sposób instrumentalnego oddziaływania w celu zapewnienia sobie bezpieczeństwa fizycznego i interesów finansowych grupy.³¹ Rolę korupcji w działaniach przestępczych można więc potraktować dwojako: jako początkowy lub końcowy etap działalności przestępczej umożliwiającej osiągnięcie nielegalnych zysków czy uniknięcie odpowiedzialności karnej.³² Zatem, bez powiązań korupcyjnych z przedstawicielami organów państwowych różnych szczebli, wiele przedsięwzięć przestępczych nie powiodłoby się. Dzięki korupcji przestępcy mają bowiem zapewnione bezpieczeństwo prowadzenia swej nielegalnej działalności.

-
- 28 P. Kozłowski, Program profilaktyki i przeciwdziałania zjawisku korupcji w Straży Granicznej – główne cele i zamierzenia, „Problemy Ochrony Granic” 2007, nr 37, s. 66.
- 29 Z. Kępa, Próba statystycznego określenia wielkości korupcji pośród funkcjonariuszy Straży Granicznej, (w:) A. Tkacz (red.), *op. cit.*, s. 191.
- 30 M. Lezertua, Działania Rady Europy w walce ze zorganizowaną przestępczością i korupcją, „Biuletyn CE UW” 1999, nr 3–4, s. 21.
- 31 T. Safjański, *op. cit.*, s. 231.
- 32 Raport o stanie bezpieczeństwa państwa, MSWiA, Warszawa 2000, s. 54.

Bibliografia

Literatura

- Borek A., Korupcja w kontekście przestępczości zorganizowanej, „Biuletyn CE UW” 1999, nr 3–4.
- Czyżowicz W., Jańczyk Z., Makowski R., Zarządzanie ryzykiem w systemie obsługi celno-podatkowej, Warszawa 2005.
- Działoszyński M., Szymborski R., Wójcik J., Korupcja i inne zjawiska przestępcze w polskiej Policji z perspektywy funkcjonowania Biura Spraw Wewnętrznych, (w:) A. Szymaniak, W. Ciepiela (red.), Policja w Polsce. Stan obecny i perspektywy, t. I., Poznań 2007.
- Działoszyński M., Wójcik J., Zapobieganie i zwalczanie przestępczości w Policji na przykładzie działalności Biura Spraw Wewnętrznych Komendy Głównej Policji, (w:) L. Paprzycki, Z. Rau (red.), Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Nowoczesne technologie i praca operacyjna, Warszawa 2009.
- Enerlich M., Korupcja w Policji w świetle badań, (w:) Z. Bielecki, M. Zajder (red.), Korupcja. Materiały pokonferencyjne, Szczytno 2004.
- Gołębiowski J., Przestępczość zorganizowana w Polsce z perspektywy Centralnego Biura Śledczego, (w:) E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm. W ujęciu praktycznym, Kraków 2005.
- Hołyst B., Socjologia kryminalistyczna, Warszawa 2007.
- Hołyst B., Współczesne problemy przestępczości zorganizowanej w Polsce, (w:) B. Pastwa-Wojciechowska (red.), Człowiek w obliczu prawa, Kraków 2008.
- Jacewicz K., Pakiet edukacyjny dla trenerów z Placówek SG. Obszary zagrożone korupcją w Straży Granicznej, Koszalin 2006.
- Kępa Z., Próba statystycznego określenia wielkości korupcji pośród funkcjonariuszy Straży Granicznej, (w:) A. Tkacz (red.), Integracja RP z Unią Europejską. Zadania Straży Granicznej. Materiały z konferencji, Kętrzyn 2000
- Kowalski W., Drapieżne szpony korupcji, „Forum Penitencjarne” 2004, nr 11.
- Kowalski W., Korupcja w Służbie Więziennej w świetle doświadczeń lat 1995–2004, „Przeгляд Więziennictwa Polskiego” 2004, nr 3.
- Kowalski W., Zagrożenia ze strony przestępczości zorganizowanej dla organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, ze szczególnym uwzględnieniem Służby Więziennej, (w:) B. Hołyst, W. Ambrozik, P. Stępiak (red.), Więziennictwo. Nowe wyzwania, Warszawa–Poznań–Kalisz 2001.
- Kozłowski P., Program profilaktyki i przeciwdziałania zjawisku korupcji w Straży Granicznej – główne cele i zamierzenia, „Problemy Ochrony Granic” 2007, nr 37.

- Laskowski M., Korupcja w polskich sądach powszechnych – zagrożenia i fakty, (w:) E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm*. W ujęciu praktycznym, Kraków 2005.
- Lezertua M., Działania Rady Europy w walce ze zorganizowaną przestępczością i korupcją, „Biuletyn CE UW” 1999, nr 3–4.
- Łajtar M., Korupcja w Policji, (w:) J. Kurczewski, B. Łaciak (red.), *Korupcja w życiu społecznym*, Warszawa 2000.
- Majewski A., Zagrożenia ze strony przestępczości zorganizowanej dla funkcjonariuszy Służby Więziennej i pracowników więziennictwa oraz ich rodzin, sposobów zapobiegania im oraz oczekiwań w zakresie współpracy w tej dziedzinie z innymi organami państwowymi. Materiały z konferencji nt.: „Przestępczość zorganizowana – nowe wyzwania dla Służby Więziennej”, Popowo 18–19.06.2002 r. (materiały niepublikowane).
- Markowski J., Korupcja w obszarze działalności samorządu terytorialnego, (w:) Z. Bielecki, J. Szafranski (red.), *Zwalczanie przestępczości korupcyjnej w Polsce*. Materiały pokonferencyjne, Szczytno 2007.
- Mądrzejowski W., Środowiska zagrożone korupcją ze strony grup przestępczych, „Przegląd Policyjny” 2007, nr 1.
- Mosiej G., Korupcja w polskim systemie celnym, „Wspólnoty Europejskie” 2007, nr 1.
- Pływaczewski W., Symptomy zagrożeń korupcyjnych na rynku dzieł sztuki, „Przegląd Policyjny” 2007, nr 3.
- Pomiankiewicz J., Członkowie zorganizowanych grup przestępczych w aresztach śledczych i zakładach karnych – zagrożenia dla Służby Więziennej i podejmowane przeciwdziałania, (w:) L. Paprzycki, Z. Rau (red.), *Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu*. Nowoczesne technologie i praca operacyjna, Warszawa 2009.
- Rau Z., *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, Kraków 2002.
- Safjański T., Zarys systemu zwalczania i zapobiegania korupcji w Polsce, „Przegląd Policyjny” 2004, nr 1–2.
- Skowroński M., Zjawisko korupcji jako element przestępczości zorganizowanej, „Biuletyn CE UW” 1999, nr 3–4.
- Stempkowski M., Doświadczenia Straży Granicznej w przeciwdziałaniu i zwalczaniu zjawisk patologicznych wewnątrz formacji, (w:) Z. Bielecki, J. Szafranski (red.), *Zwalczanie przestępczości korupcyjnej w Polsce*. Materiały pokonferencyjne, Szczytno 2007.
- Szczerba J., Problematyka korupcji instytucji publicznych z uwzględnieniem funkcjonariuszy Straży Granicznej, (w:) A. Tkacz (red.), *Integracja RP z Unią Europejską*. Zadania Straży Granicznej. Materiały z konferencji, Kętrzyn 2000.
- Werner–Kaszubska M., Współczesne problemy walki z korupcją na przykładzie Straży Granicznej, „Problemy Ochrony Granic” 2009, nr 42.

- Wesołowska A., Korupcja w wymiarze sprawiedliwości – symptomy i kulisy, (w:) E.W. Plywaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm*. W ujęciu praktycznym, Kraków 2005.
- Wilk I., *Zwalczanie zorganizowanej przestępczości granicznej. Rola Straży Granicznej w perspektywie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej*, „Biuletyn CE UW” 1999, nr 3–4.

Inne źródła

- Ocena działania prawa i polityki antykorupcyjnej państwa oraz ocena stanu korupcji w administracji publicznej. Opracowano w Biurze Dyrektora Generalnego MSWiA, Warszawa 1999.
- Raport o stanie bezpieczeństwa państwa, MSWiA, Warszawa 2000.
- Zagrożenia ze strony członków zorganizowanych grup przestępczych w zakładach karnych i aresztach śledczych – współdziałanie Służby Więziennej, sądów, prokuratur i Policji. Materiały z konferencji nt.: „Przestępczość zorganizowana – nowe wyzwania dla Służby Więziennej”, Popowo 18–19.06.2002 r. (materiały niepublikowane).
- Mapa korupcji. Stan korupcji w Polsce na podstawie danych statystycznych przekazanych przez służby i organy państwowe za lata 2004–2009, CBA, Warszawa 2010.
- Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2010 r., MSWiA, Warszawa 2011.
- Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2011 r., MSW, Warszawa 2012.
- Krajowy program przeciwdziałania i zwalczania przestępczości zorganizowanej na lata 2012–2016, MSWiA, Warszawa (brak daty w dokumencie), www.msw.gov.pl